

معرفی کتاب

کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: گنجینه اسناد :: بهار و تابستان 1381 - شماره 45 و 46
از 173 تا 177

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/92377>

دانلود شده توسط : سارا سلطانی

تاریخ دانلود : 16/08/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

اسنادی از: مشاهیر ادب معاصر ایران

دفتر چهارم

(محمدعلی جمال‌زاده)

سازمان اسناد ملی ایران

پژوهشکده اسناد

گروه آوری و پژوهش

علی میرانصاری

انتشارات سازمان اسناد ملی ایران

۱۳۸۱

محمدعلی شاه در سال ۱۹۱۸؛ توقف مقطعی انقلاب مشروطیت؛ حلع محمدعلی شاه از حکومت؛ به سلطنت رسیدن احمدشاه اشغال شمال، جنوب و غرب ایران به دست روس، انگلیس و عثمانی بود.

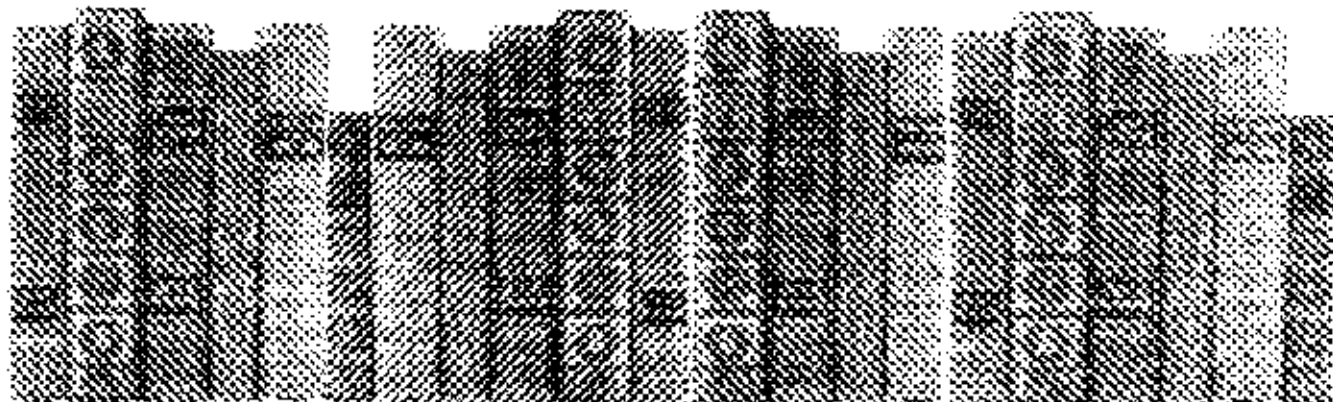
کتاب اسنادی از مشاهیر ادب معاصر ایران، دفتر چهارم (محمدعلی جمال‌زاده)، گردآوری و پژوهش: علی میرانصاری، تهران، سازمان اسناد ملی ایران (پژوهشکده اسناد)، ۱۳۸۱، ۵۹۲ ص، مصور و دارای نمونه اسناد، فهرست مطالب، شامل: پیشگفتار و مقدمه، زندگینامه محمدعلی جمال‌زاده، نقد و معرفی آثار و متن اصلی اسناد (در سه بخش).

نام محمدعلی جمال‌زاده، برای بسیاری از دستداران تاریخ و فرهنگ ایران، روشنی بخش جنبه‌ها و موضوعات مختلفی چون داستان نویسی معاصر ایران، فرهنگ مردم ایران و تحقیقات ادبی است و کتاب حاضر، توانسته در حد سلیبسته‌ای به این مهم بپردازد.

سید محمدعلی جمال‌زاده، بیانگذار داستان نویسی در ایران، به سال ۱۲۷۰ ش، ۱۳۰۸ ق، در شهر اصفهان دیده به جهان گشود. پدرش سید جمال‌الدین واعظ اصفهانی، از خاندان صدر لبنان، تحصیلی چیره‌دست بود که وعظ و خطابه خود را، همسویا حرکت‌های ضد استبدادی و مشروطه خواهی مردم ایران به کار می‌گرفت. نخستین سالهای زندگی جمال‌زاده، در اصفهان سپری شد. در سال ۱۲۸۰ ش، ۱۳۱۸ ق، پس از تهدید پدرش از طرف ظل السلطان، حاکم اصفهان، او و خانواده‌اش راهی تهران شدند و همین سال، یکی از مهمترین سالهای زندگی جمال‌زاده بود. او، با اوج‌گیری حرکت‌های مردمی، در بسیاری از مجالس خطابه‌ی پدر و حتی در مجلس ملاقاتش با محمدعلی شاه، شرکت داشت.

جمال‌زاده، در بهار ۱۲۸۶ ش، از طرف پدرش، جهت تحصیل راهی لبنان شد و در مدرسه لازاریست عین‌طوره، تحصیلات متوسطه خود را آغاز کرد. چند ماهی از اوقات او نگذشته بود که پدرش، به دست ماموران محمدعلی شاه دستگیر و در زندان برود، مسموم (یا خفه) گردید.

در سال ۱۲۸۸ ش، جمال‌زاده، تحصیلات متوسطه را به پایان رساند و راهی اروپا شد. ابتدا در دانشگاه لوزان سوئیس به تحصیل حقوق پرداخت، پس از مدتی این دانشگاه را رها ساخت و در فرانسه، در دانشگاه دیژون تحصیلات خود را در نوامبر ۱۹۱۴ به پایان رساند. در همین فاصله، حوادث بی‌شماری در ایران رخ داده بود؛ از جمله مهمترین آنها، بمباران مجلس به دستور

... باری جمال‌زاده، پس از سپری نمودن مبارزات سیاسی و مطبوعاتی خود در اروپا و ایران، از سال ۱۳۳۲ ق. فعالیت‌هایش بیشتر به نوشتن و تحقیق گرانید و در سال ۱۳۹۵ ش. نخستین اثر خود را به نام «گنج شایگان» در برلین منتشر ساخت و چند سال بعد یعنی پس از کودتای رضاخان سردار سپه، با چاپ داستان «فارسی» شکر است. در روزنامه کاوه، نخستین حرکت داستان نویسی را در تاریخ ادبیات ایران، به نام خود ثبت کرد. وی، از سال ۱۳۶۰ ش.، ژنو را برای اقامت برگزید و در همین سال، به استخدام دفتر بین‌المللی کار در ژنو درآمد و پس از ۲۵ سال، در سال ۱۳۳۵ ش.، باز نشست شد و در اردیبهشت همان سال، با مارگرت ازدواج کرد.

جمال‌زاده، پس از اقامت در ژنو، فعالیت‌های خود را بر محور تدریس در دانشکده ادبیات آن شهر و نوشتن و تحقیق متمرکز کرد که شمار نوشته‌هایش به دهها کتاب و صدها مقاله می‌رسد. او، سرانجام پس از صد و اشدی سال، در ۱۷ آبان ۱۳۷۶، در خانه سالمندان ژنو درگذشت.

بدین ترتیب؛ شالوده و اساس نهی و تدوین کتابی مستند درباره مرحوم جمال‌زاده، از سالها قبل ریخته شد که مسئولان وقت سازمان اسناد ملی ایران، در تابستان سال ۱۳۶۹، در سوئیس با جمال‌زاده ملاقات و دیدار کردند. در همان موقع، آن مرحوم، تصمیم گرفت که تمامی اوراق، اسناد و دستنوشته‌های خود را، به سازمان اسناد ملی ایران هدیه نماید و در یادداشتی، که به تعبیری وصیتنامه او به شمار می‌رود این چنین نوشت:

«هوالیاتی»

تاین حقیر، سید محمد علی جمال‌زاده، در عین صحت و استقامت مزاج، اظهار می‌دارد که پس از وفاتم، قوطی‌های مقوائی، یادداشتها و خاطرات گوناگونم و دفتر چه‌های خاطراتم، به توسط سرکنسولگری دولت جمهوری اسلامی ایران در ژنو، به سازمان اسناد ملی ایران، واقع در تهران، تحلیق خواهد گردت و امیدوارم که با توفیقات الهی و کمک و لطف هموطنان دانشمند و بلند همتم، طرف توجه قرار بگیرد و قسمتهای مفید و ارزشدار آنها را، به صورت کتاب و حتی المقدور به خط نستعلیق ممتاز، به چاپ برسانند و به قیمت ارزان، به هموطنانم بفروشند و برای من به عالم محشر رفته، طلب آمرزش فرمایند. آمین.

به هر حال، دفتر چهارم از مجموعه کتابهای مشاهیر ادب معاصر ایران، به سید محمد علی جمال‌زاده تعلق گرفت و در خور مقام علمی آن نویسنده توانا.

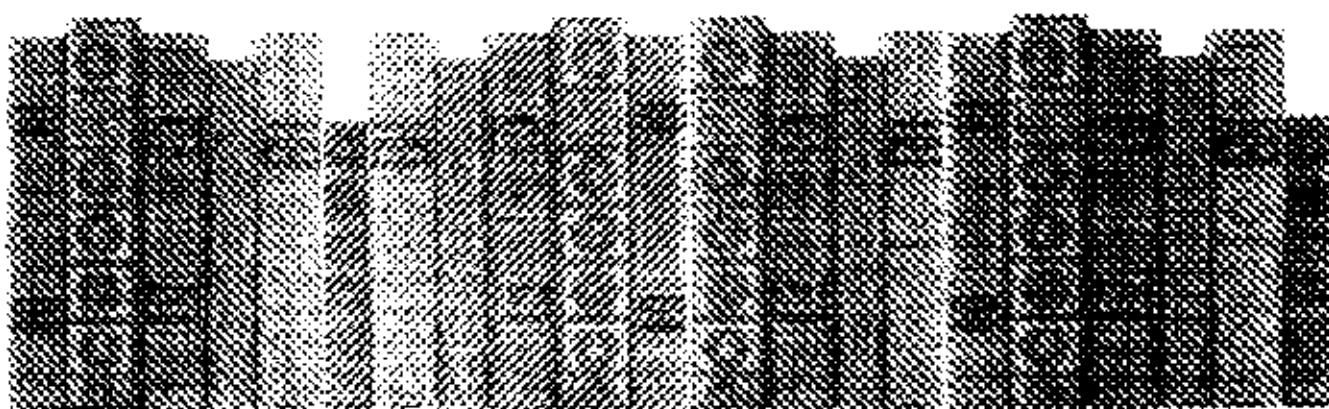
اسناد و یادداشتهای او، که از نظر تاریخ ادبیات معاصر و تاریخ سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و رجال‌شناسی، بسیار حائز اهمیت است، به ریور بزو هوش آراسته شد و به طبع رسید.

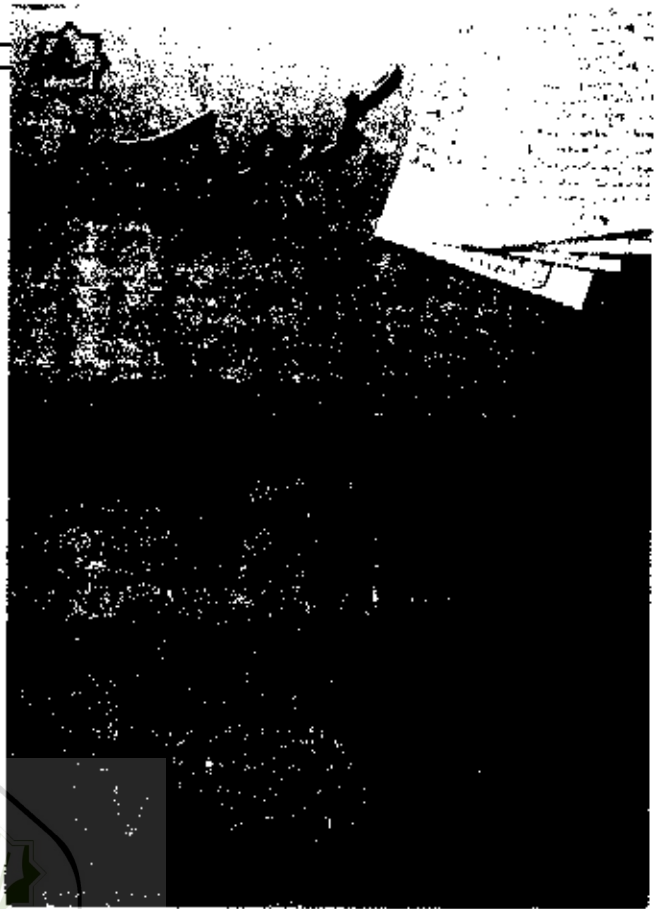
مجموعه اسنادی که در این کتاب گرد آمده است، شامل اسناد شخصی و اداری جمال‌زاده و بخش دوم و سوم آن، نامه‌های متقابل و بسیار مهمی است که او با رجال سیاسی، فرهنگی و ادبی مکاتبه داشته است و کسانی چون: تیمورتاش (وزیر دربار)، علی‌اکبر عباسی، عبدالله انتظام، ابوالقاسم انجوی شیرازی، مرحوم غلامحسین یوسفی، محمد قزوینی، سید حسن تقی‌زاده، محمد معین، بزرگ علوی، صدیق اعلم و... در این مکاتبات، طرف خطاب او بوده‌اند. در ارزیابی کنی از کتاب اسناد مشاهیر (دفتر چهارم)، می‌توان گفت که مجموعه مزبور، یکی از منابع معتبر و درجه اول تاریخ ادب معاصر است و از جنبه‌های مختلف تاریخی، فرهنگی و سیاسی، دستمایه پژوهشگران تلاشگر خواهد بود.

نگهداری اسناد، مؤلف: آن پدروسون، ترجمه: رضا مهاجر، پژوهشکده اسناد سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۸۰، ۳۷۰ صفحه، وزیری، شصین، ۲۵۰۰ تومان، ۶۰۰۰ نسخه.

درباره مبانی علمی آرشیو و فنون نگهداری اسناد آرشیوی، مقالاتی چند در فصلنامه گنجینه اسناد به چاپ رسیده و چندین کتاب نیز، در این خصوص به همت سازمان اسناد ملی ایران، روانه بازار شده است. با وجود این، برای دستیابی به آخرین یافته‌های علمی و کاربردی، هنوز راه درازی پیش رو داریم که انتشار کتاب نگهداری اسناد، گام موثر و مبارکی در این راه است که می‌تواند به تمام مراکز آرشیوی کشور و کارشناسان آنها، برای ایجاد آرشیو علمی، کمک شایسته‌ای نماید.

کتاب مزبور، گذشته از مباحث نظری و تعاریف ویژه‌ها و اصطلاحات مرسوم در علم نگهداری اسناد، دارای مباحث کاربردی فراوانی است که در بازده فصل نگارش یافته و عناوین بازده فصل مزبور، به ترتیب زیر است:

اطلاعات. که شامل تاریخ شفاهی، ویدئو و عکاسی از تصاویر تاریخی است
ختم برد.

در پایان هر فصل نیز، منابع و مأخذ، نوشته شده است که علاقه‌مندان،
می‌توانند از کتاب شناسیهای مروری، بهره‌برند.

سیاست و لباس (گزیده اسناد متحدالشکل شدن البسه ۱۳۰۷ - ۱۳۱۸)، به کوشش: سیدمحمدحسین منظورالاجداد، تهران، سازمان اسناد ملی ایران (پژوهشکده اسناد)، ۱۳۸۰، ۲۸۲ صفحه + نوزده ص، پیش‌گفتار، مقدمه، اسناد، فهرس، تصویر، تعداد ۳۰۰۰ جلد، قطع وزیری، جلد شو میز، ۱۵۰۰ تومان.

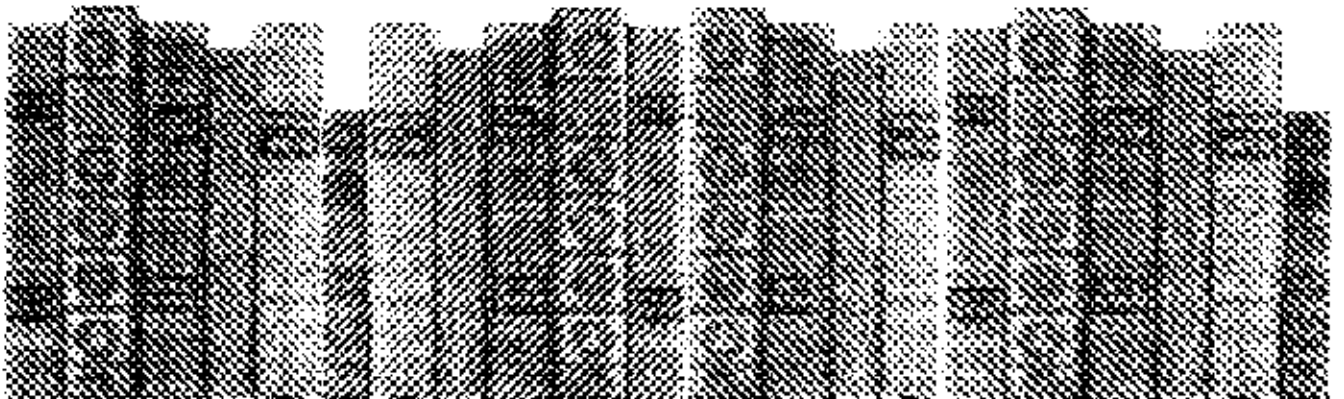
کتاب حاضر یکی از آثار به چاپ رسیده در موضوع اتحاد شکل البسه و پیامدهای آن می‌باشد. در این مورد، پیش از این سه کتاب به نامهای: (۱) خشونت و فرهنگ، اسناد محرمانه کشف حجاب (انتشارات سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۶)، (۲) واقعه کشف حجاب (انتشارات سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی) و (۳) تغییر لباس و کشف حجاب به روایت اسناد (انتشارات مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات) به طبع رسیده است.

در این اثر، بخشی از اسناد طبقه‌بندی شده موجود در سازمان اسناد ملی ایران مورد مطالعه و بازنویسی قرار گرفته است. نویسنده به این نکته اشاره می‌کند که بسیاری از اسناد به ویژه اسناد مربوط به استانها اساساً هنوز به مرحله فهرست نویسی و تعیین مضمون و محتوا نرسیده است و امکان بهره‌گیری از آنها نایب.

«قانون متحدالشکل نمودن البسه اتباع ایران در داخله مملکت» در سال ۱۳۰۷ شمسی به تصویب مجلس شورای ملی رسید و طی آن مقرر شد «کلیه اتباع ذکور ایران» لباس متحدالشکل شوند. در ماده دوم این قانون هشت گروه از پوشیدن لباس یکسان معاف شدند که نخستین آنها مجتهدین صاحب اجازه از مراجع مسلم تقلید بودند. اجرای این قانون که در راستای سیاست فرهنگی حکومت وقت بود موجب واکنش‌های مختلفی گردید. اسناد

معرفی اسناد و حرفه آرشیو، سازماندهی اسناد، کسب و ارزشیابی اسناد، انتقال اسناد، تغلیم و توصیف، رمز فهرست، دسترسی به اسناد و خدمات مرجع، مرمت اسناد، کاربرد کامپیوتر و بزننگاشته‌ها، برنامه‌های اطلاع‌رسانی برای آرشیو و آموزش مراجعین و روابط عمومی.

فصول یازدهگانه راه‌دوازده تن از کارشناسان آرشیو نوشته‌اند. از این نظر، مطالب کتاب، کاملاً تخصصی است و همین امر، بر غنای آن افزوده است. بعضی از فصلها مانند فصل هفتم، نهم، دهم و یازدهم، مختص مباحثی است که به لحاظ عملی، کمک فراوانی به دست‌اندرکاران مراکز آرشیوی می‌کند تا به نحو احسن بتوانند، خدمات خود را به پژوهشگران ارائه دهند. در این فصول، نکات بدیعی آمده است و برای نمونه، می‌توان از مبحث انواع تیت

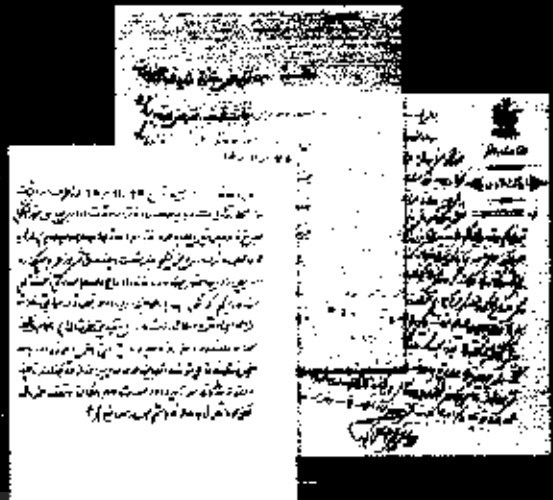

اسناد هیئتهای باستان شناسی در ایران (۱۲۵۳-۱۳۵۴ ش.)
 به کوشش مرصیه یزدانی، تهران، سازمان اسناد ملی ایران،
 پژوهشکده اسناد، ۲۸۶ ص، وزیری (شمیز)، ۲۰۰۰ تومان، چاپ
 اول، ۳۰۰۰ نسخه.

عنوان به لاتین:

Records on The Archaeological Missions in Iran (1870 - 1916)

شابک ۹۶۴.۶۱۸۹.۲۷.۴

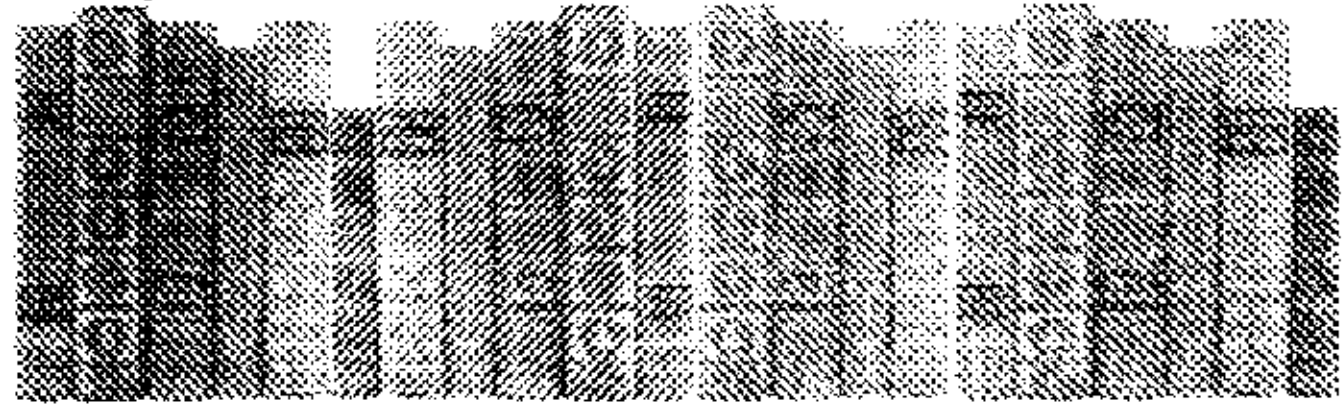
باستان شناسی و گرایش اروپائیان به میراث و گنجینه های ممالک دیگر
 بویژه شرق، از جهات گوناگونی قابل بررسی است. در واقع این مسئله نیز،
 همانند تمامی جریانهای تسری یافته از غرب به شرق، دارای رویه ای چند
 گونه است که هر کدام از آنها شایسته توجه و نامل است.

باستان شناسی و حفاری در ایران، از دوره ناصرالدین شاه تا به حال، چه
 به لحاظ زمانی و چه به لحاظ ماهوی، افراد، فعالیتها، انگیزه و کنشها... مراحل
 بسیاری پشت سر گذاشته و دارای جنبه های گوناگونی گردیده است.
 قایتش از آشنائی ایرانیان با مفهوم نوین باستان شناسی، ذهنیت آنان از
 میراث گذشته، تعبیر قدیمی گنج و ثروت های زیر زمینی بود که آمیخته به افسانه ها
 و خرافات گردیده بود در ادبیات کهن و حتی معاصر ایران، جلوه های فراوان
 دارد و آنچه برای ایشان اهمیت داشت، نه ظرفها و اشیای قدیمی، بلکه
 مسکوکات طلا و نقره... بود.

به سخن دیگر، تاپیش از کاوشهای باستان شناسی، برداشت علمی از مسئله
 کاوشگری وجود نداشته و صرفاً کشف «دقیقه» و «گنج» و مسکوکات طلا و
 نقره، مورد نظر بوده است. تکوین و گسترش فعالیتهای باستان شناسان
 بخصوص باستان شناسان غربی، از زمانی آغاز شد که تمکز چیرگی بر طبیعت
 و سودجویی، دستیابی به دقیقه و دست اندازی به میراث گذشتگان، مورد توجه
 قرار گرفت. بدین سبب، توجه به علوم انسانی، سرعت بیشتری گرفت و برای
 نیل به این هدف، مطالعه گذشته انسان به عنوان فرابندی مهم، نمودار شد و به
 منظور دستیابی به آن، فنون مختلفی ابداع گردید. یکی از این فنون، دانش باستان
 شناسی بود که به تحقیق در تاریخ فرهنگ، از طریق بقایای مادی پرداخت و
 در این راه، متکی به مدارکی گردید که جوامع انسانی، ناخودآگاه یا خودآگاه،
 از خویش برجای گذاشته بودند. از این رو، سرعت مطالعات علمی و میدان
 عملگرداین رشته راه، متوجه تمدنهای کهن کرد. از طرفی، ترویج علوم و افزایش

موجود در این اثر، نحوه اجرای این قانون، و چگونگی برخی از مقادیرها را
 نشان می دهد و یوده از فشارها و برخوردهای غالباً شدید کارگزاران حکومتی
 برمی دارد.

اسناد مورد مطالعه در سه بخش کلی ارائه شده است: ا) قوانین و بخشنامه ها
 (ص ۱۰۱)، ۲. اسناد عمومی و گزارشها (ص ۱۱۰-۱۱۳)، ۳. اسناد مربوط به استان ها
 و شهرستانها که شامل آذربایجان شرقی، تبریز، اصفهان، شهرضا، شهرکرد،
 یزد و چهارمحال، بنادر جنوب، تهران، خراسان و سیستان، سمنان، فارس،
 کاشان و نطنز، کردستان، کرمانشاه، گرگان، گیلان، مازندران و یزد (۲۳-۲۵۲)
 می باشد. در مقدمه نویسنده توضیحات اساسی و کلی از هدف از اجرا، و
 چگونگی اجرای قانون مذکور، و هم چنین واکنشهای مختلف صورت گرفته
 بویژه از سوی روحانیت آورده است.

انقلابی‌های باستان‌شناسی ایران

(پیاپی ۲۵، شماره ۱)

باستان‌شناسی ایران
پرونده ویژه
۱۳۸۸

به طور جامع و کامل مطرح شد. مجدداً سهم ایران از میان کشفیات باستان‌شناسی، مورد توجه قرار گرفت و از آن پس، علاوه بر فرانسه، هیئت‌های علمی حفاری دیگری از انگلیس، آلمان و آمریکا، وارد ایران شدند که بیشترین اسناد این کتاب، مویده حضور این هیئت‌ها می‌باشد. و از آن‌جا که بررسی این مسائل، پژوهش مستدل و مستند تاریخی رامی علییه، از این رو، سز زمان اسناد ملی ایران، بر آن شد تا با انتشار اسناد مربوط به هیئت‌های مختلف باستان‌شناسی خارجی، زمینه

زیر برای بررسی علل گرایش اروپائیان به شناخت آثار عتیقه فراهم کند. پژوهش در تاریخچه باستان‌شناسی در ایران، نقش فعالک اروپائیان را در شناخت شئون باستانی و فرهنگ چند هزار ساله ایران، نمایان می‌سازد. همچنین، خود موضوعی حساس است که پرداختن به آن با اتکا به اسناد تاریخی، بسیاری از نقاط مهم را در شناخت مناسبات فرهنگی، روشن می‌سازد

عده شایقی به کاوشهای باستان‌شناسی در اروپا، حوزة علمی و مطالعات گسترده‌تری رامی علییه. به این ترتیب، کاوشهای باستان‌شناسی در مشرق زمین، بسرعت مورد توجه قرار گرفت و عواملی چند، باعث گسترش آن گردید. زیرا برای تحمل مسافت بسیار در این راه و مطالعات داسه دار در تمامی مشرق زمین، می‌بایست چیزی بیش از انگیزه‌های شخصی و شائبه‌های سودجویانه وجود می‌داشت. از جمله آنها، می‌توان موارد زیر را برشمرد:

۱. تلاش دول اروپایی، در جهت آسیلا بر مشرق زمین، در سده‌های هیجدهم تا بیستم میلادی؛

۲. گسترش تسهیلات عبور و مرور و دسترسی به وسایط نقلیه و راه‌ها؛

۳. پیشرفت ابزار و ادوات فنی و فناوری حفاری.

منابع موجود، نمایانگر آن است که از نیمه دوم سده هفدهم، یکصد و چهل و هفت سفرنامه، آن هم تنها به وسیله جیمز راکر، دان فرانسوی نوشته شده که پنجاه و دو دوره از آن سفرنامه‌ها، درباره ایران بوده است که حاوی مطالب متنوع درباره کلیه‌ها و آثار باستانی ایران می‌باشند.

همان‌طور که گفته شد، باستان‌شناسی و حفاری در ایران، از دوره ناصرالدین شاه شروع شد و اولین اقدام برای کشفیات علمی در منطقه شوش، در اوایل سال ۱۸۸۵م، ۱۳۰۲ق. به عمل آمد. در همین سال، مازسل دیولا فواد، احازة حفاری در شوش را گرفت و اشیای عتیقه‌ای را نیز به کشورش منتقل کرد. ناصرالدین شاه، در سفر سوم خود به فرنگستان، در سال ۱۸۸۹م، ۱۳۰۶ق.، از موزه لوور و آنچه دیولا فواد از ایران خارج ساخته بود، بازدید کرد. سپس در ۱۲ ماه مه ۱۸۹۵م، ۱۳۱۲ق. قرارداد دیگری بین ناصرالدین شاه و سره دیولا فواد، سفیر فرانسه در تهران، منعقد شد. این قرارداد، امتیاز تحساری کاوشهای علمی را در تمام مناطق ایران، به فرانسه تفویض کرد.

پس از درگذشت ناصرالدین شاه، فرانسویان نتوانستند به‌خوبی از قرارداد ۱۳۱۲ق. استفاده کنند و وزیر فرهنگ فرانسه به مذاک دومرگان، که ریاست اداره باستان‌شناسی مصر را بر عهده داشت، ماموریت داد به ایران آمده، در شوش حفاری کند.

اما بار دیگر در یازدهم اوت ۱۹۰۰م. مظفرالدین شاه، در پاریس انحصار دائمی و همگانی کاوشها و خارج ساختن اشیای باستانی را در سراسر کشور، به باستان‌شناسان فرانسوی واگذار کرد. محتوای اسناد مربوط به این دوره نیز، بیانگر خارج کردن بسیاری از اشیای باستانی بدون نقیض عاملان آن می‌باشد. در ۲۵ مهر ۱۳۰۶ش. قوانینی در جهت شکست انحصار فرانسویان، در مجلس

